

ધોરણ : ૬ સામાજિક વિજાન

પાઠ : ૧૪ વિવિધતામાં એકતા

સ્વાધ્યાય

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન : 1 નીચેના પ્રશ્નોના ટ્રંકમાં ઉત્તર લખો.

(1) દેશમાં કઈ-કઈ ભાષાઓ બોલાય છે?

- ❖ આપણા દેશમાં હિન્દી, અંગ્રેજી, ગુજરાતી, બંગાળી, મરાಠી, પંજાਬી, તમિલ, તેલુગુ, કણ્ઠ, મલયાલમ, ઓଡિયા, કોકણી વગેરે ભાષાઓ બોલાય છે.

(2) આપણા દેશના લોકો કયા-કયા ધર્મો પાળે છે ?

❖ આપણા દેશના લોકો હિન્દુ, ઇસ્લામ, ખ્રિસ્તી, શીખ, જૈન, બૌધ્ધ,
જરથોસ્તી, યહૂદી વગેરે ધર્મો પાળે છે.

(3) આપણો દેશ કયા કારણે વિવિધતાવાળો દેશ બન્યો છે ?

❖ આપણો દેશ ધર્મ, ભાષા, જાતિ, જાતિ, આર્થિક અસમાનતા,
ખાન-પાન, તહેવાર, પોશાક, રૂપ-રંગ, રહેઠાણ, માન્યતા, રીતરિવાજ
વગેરે બાબતોને કારણે વિવિધતાવાળો બન્યો છે. આ ઉપરાંત, ભૂપુષ્ટ,
આબોહવા, વનસ્પતિ, વન્યજીવો, એતી વગેરે ભૌગોલિક બાબતોને કારણે
પણ આપણો દેશ વિવિધતાવાળો બન્યો છે.

(4) રાષ્ટ્રીય એકતા કોને કહેવાય?

❖ વિવિધ ધર્મો, ભાષાઓ અને જાતિઓના લોકો પોતાના રાષ્ટ્ર માટે
પ્રેમ, સમાન, આદર, નિષ્ઠા, ત્યાગ અને સમર્પણની ભાવના
પ્રદર્શિત કરે તેમજ એકતાની લાગણીઓ સમાનભાવે અનુભવે તેને
'રાષ્ટ્રીય એકતા' કહેવાય.

પ્રશ્ન : 2 ટ્રેકમાં ઉત્તર આપો.

(1) લોકોમાં જોવા મળતી વિવિધતામાં એકતા

❖ ભારત એક ઉપખંડ જેવી વિવિધતાઓ ધરાવે છે. ભારતમાં કશ્મીરથી કન્યાકુમારી સુધી અને ગુજરાતથી અરુણાચલ પ્રદેશ સુધી વિવિધ ધર્મો પાળતા, અનેક ભાષાઓ બોલતા, સાંસ્કૃતિક વિવિધતા ધરાવતા, લિઙ્ગ લિઙ્ગ તહેવારો ઉજવતા, અનેક શાંતિઓના લોકો વસે છે. ભારતના લોકોમાં રૂપ, રંગ, દેખાવ, પોશાક, ઘોરાક, રહેણીકરણી, રીતરિવાજો વગેરેમાં પણ લિઙ્ગતા જોવા મળે છે. આમ છતાં, દેશવાસીઓમાં ભાવાત્મક એકતા પ્રવર્તે છે.

- ❖ સ્વતંત્રતાની લડતમાં દેશવાસીઓએ રાજ્યપ્રેમ અને ત્યાગની ભાવના થકી રાષ્ટ્રીય એકતાનાં દર્શાવ્યું હતાં. ભારતે વસુધૈવ કુટુમ્બકમ સમગ્ર વિશ્વ એક કુટુંબ છે એ ભાવનાને વિશ્વમાં સાકાર કરી છે.
- ❖ દેશમાં અનેક પ્રકારની લિઙ્ગતા હોવા છતાં સૌ ભારતવાસીઓ સમરસતા અને સહઅસ્તિત્વની ભાવનાથી જીવે છે. ભારતની પ્રજાએ વિવિધતાનું સંવર્ધન અને જતન કર્યું છે. આમ વિવિધતામાં એકતા એ આપણા દેશની, આપણી સંસ્કૃતિની આગવી વિરોધતા છે.

(2) વિવિધતા અને સમાનતાના પ્રયાસો

❖ **વિવિધતા :** આપણા દેશમાં ધર્મ, ભાષા, જાતિ, જ્ઞાતિ, આર્થિક અસમાનતા, ખાન - પાન, તહેવાર, પોશાક, રૂપ - રંગ, રહેઠાણ, માન્યતા, રીતરિવાજ વગેરેમાં તેમજ સ્થળની આબોહવા, ભૂપુષ્ટ, ઘેતી, જંગલો વગેરે ભૌગોલિક બાબતોમાં વિવિધતા પ્રવર્તે છ. આ વિવિધતાને કરણે આપણા દેશમાં અમીર - ગરીબ, છોકરા - છોકરી, સાક્ષર - નિરક્ષર, શહેરી - ગ્રામીણ, ઊચુ - નીચ જ્ઞાતિઓ વગેરે ભેદભાવો જોવા મળે છ.

આપણી પ્રારંભિક સામાજિક સંરચના જ્ઞાતિ પર આધારિત હતી, તેથી કેટલાક સમુદાયો આર્થિક અને સામાજિક રીતે પણાત રહી ગયા હતા. તેથી સમાજમાં જ્ઞાતિ આધારિત બેદભાવ ઉદ્ભવ્યા હતા. શિક્ષિત લોકોનું જીવનધોરણ ઊંચું અને નિરક્ષર લોકોનું જીવન સામાન્ય હોય છે. આમ, બંને વર્ગોના જીવનધોરણમાં મોટે તફાવત હોવાથી બેદભાવ ઉભા થયા છે. આપણા દેશમાં ગ્રામીણ લોકોની સંખ્યા શહેરી લોકોના પ્રમાણમાં વધુ છે, પરંતુ ગ્રામીણ અને શહેરી લોકોના જીવનધોરણમાં મોટે તફાવત હોવાના કારણે બેદભાવ ઉભા થયા છે.

□ સમાનતાના પ્રયાસો :

- (1) દેશના બંધારણના આર્ટિકલ 17 પ્રમાણે અસ્પૃશ્યતા નાખૂં કરવામાં આવી છે.
- (2) બંધારણે સમાનતાના મૂળભૂત હક દ્વારા સૌનાગરિકોને સમાન તક, ન્યાય અને દરજો આપવામાં આવ્યાં છે.
- (3) મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણના અધિકાર દ્વારા 6 થી 14 વર્ષની ઉંમરનાં બધાં બાળકોને શિક્ષણનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે.
- (4) લોકોના સામૂહિક વિકાસ માટે ગ્રામ્ય સડકો, પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો, વીજાળી, પીવાનું પાણી વગેરે પાચાની સગવડો સરકારે પૂરી પાડી છે.

- (5) લોકો પોતાના ધર્મનું પાલન કરે, પોતાની ભાષા બોલી શકે અને પોતાના તહેવારો ઉજવી શકે વગેરે સ્વતંત્રતાનાં મળવાથી લેદભાવો નામશેષ બન્યા છે.
- (6) સમાજની ચોક્કસ જ્ઞાતિઓ માટે સરકારી નોકરીઓમાં તથા ગ્રામપંચાયતથી સાંસદના પદ સુધીની બેઠકોમાં અનામત પ્રથા અમલી બનાવવામાં આવી છે.
- (7) વિદ્યાર્થીઓ માટે છાત્રાલય, શિષ્યવૃત્તિઓ તેમજ આર્થિક મદદની યોજનાઓ અમલમાં મૂકવામાં આવી છે.
- ઉપર દર્શાવેલી સગવડો દ્વારા સૌને સામાજિક, આર્થિક, રાજકીય અને સાંસ્કૃતિક ક્ષેત્રે પ્રગતિ અને વિકાસ સાધવાની તકો પ્રાપ્ત થઈ છે.

પ્રશ્ન : ૩ નીચેનાં વિધાનો ખરાં છે કે ખોટાં તે જણાવો.

(1) આઝાદી પછીનાં વખોમાં ભેદભાવો નામશેષ થઈ રહ્યા

છ.

(2) આપણો દેશ શહેરોનો બનેલો છ.

(3) ચુંટણીમાં કેટલીક બેઠકો અનામત રાખવામાં આવતી

નથી.

પ્રશ્ન : 4 નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો.

(1) છોકરા-છોકરીના લેદભાવ વિશે ટૂંકમાં જણાવો.

❖(1) સ્ત્રી - પુરુષમાં જૈવિક લિંગતા છે. તેથી છોકરા છોકરીના ઉછેરમાં લેદભાવ રાખવામાં આવે છે.

(2) આજે ધણાં કુટુંબોમાં મહિલા ધરકામ કરે, રસોઈ બનાવે અને બાળઉછેરનું જ કામકરે છે.

(3) કુટુંબમાં સ્ત્રીઓને કોઈ નિર્ણય લેવાની સત્તા હોતી નથી.

(4) દીકરીઓને શૈશવકાળથી શિક્ષણ, આરોગ્ય અને આર્થિક અધિકારોથી વંચિત રાખવામાં આવે છે.

- (5) કપડામાં, અભ્યાસની તકોમાં, હરવા - ફરવામાં અને વ્યાવસાયિક કામોમાં છોકરીઓ પ્રત્યે લૈંગિક લેદભાવ રાખવામાં આવે છે.
- (6) છોકરીઓમાં સાક્ષરતાનું પ્રમાણ નીચું હોવાથી તેઓ બાળલગ્ન, પડદાપ્રથા, દહેજપ્રથા તથા અન્ય કુરિવાજો અને અન્યાયોનો ભોગ બનવું પડે છે.
- (7) સમાજમાં પુત્ર જન્મને પ્રાધાન્ય હોવાથી સ્ત્રીઓને સ્ત્રી - ભૂણ હત્યાનો ભોગ બનવું પડે છે.
- (8) વિવિધ ક્ષેત્રોમાં સ્ત્રીઓનું ઓછું પ્રમાણ સ્ત્રી - પુરુષ વચ્ચેના લેદભાવો સ્પષ્ટ કરે છે.

(2) ભારત બિનસાંપ્રદાયિક દેશ છે. વિધાન સમજવો.

❖(1) ભારતના બંધારણે દેશના તમામ નાગરિકોને 'ધાર્મિક સ્વાતંત્ર્યનો મૂળભૂત હક આપ્યો છે.

(2) આ હક દ્વારા ભારતમાં ધર્મ, જાતિ કે પંથના લેદબાવ વિના બધા નાગરિકોને સમાન અધિકારો આપવામાં આવ્યા છે.

(3) ભારત સરકાર કોઈ પંથ કે ધર્મને વરેલી નથી. રાજ્ય બધા ધર્મોને સમાન ગણે છે.

(4) રાજ્યની નજરમાં ધર્મને કારણે કોઈ ઊંચું કે નીચું નથી.

- (5) ભારતમાં દરેક નાગરિકને પોતપોતાનો ધર્મ પાળવાની છૂટ છે.
- (6) ભારત સરકાર ધાર્મિક બાબતોમાં નિષ્પક્ષ અને તટસ્થ છે.
- (7) ભારતના બંધારણમાં 'સર્વધર્મ - સમદાચિ' અને 'સર્વધર્મ સમભાવ'નો સિદ્ધાંત સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. આથી કહી શકાય કે, ભારત બિનસાંપ્રદાયિક દેશ છે.

પ્રશ્ન : 5 ખાલી જગ્યા પૂરો.

- (1) મહારાષ્ટ્રના લોકો મુખ્યત્વે મરાಠી ભાષા બોલે છે.
- (2) પંજાબના લોકો લાંગડા નૃત્ય માટે જાણીતા છે.
- (3) મહાવીરજયંતીનો ઉત્સવ જૈન ધર્મ સાથે સંકળાયેલો છે.
- (4) ભારતમાં ગુજરાત રાજ્યના રાસ-ગરબા જાણીતા છે.

Thanks

For watching